

Декларация от Рига

Справяне със заплахите за върховенството на закона.

I. Преамбюл

1. Върховенството на закона е от съществено значение за отстояването на основните ценности - човешко достойнство, свобода, демокрация, равенство и права на човека (член 2 от ДЕС), върху които е основан Европейският съюз. Спазването на върховенството на закона изисква всички публични власти да действат в съответствие с тези ценности и в рамките на ограниченията, определени от закона. Съдебната власт служи като гарант за зачитане правата на лицата чрез прилагане на закона. Съдебната власт трябва да допринася за отстояването на върховенството на закона чрез висококачествени решения, навременно правосъдие и откритост към обществото. Ето защо нейната безпристрастност и независимост трябва да бъдат недвусмислено защитени.
2. Върховенството на закона обхваща множество елементи, които се проявяват в различни области на дейност. Тази декларация разглежда не само заплахите за върховенството на закона, но и действията, необходими за справянето с тях от гледна точка на съдебните съвети и алтернативните органи за управление на съдебната власт.
3. През последните години комбинация от фактори създаде фундаментални предизвикателства пред върховенството на закона. Тези фактори включват политически развития, обществени промени, цялостна промяна в медийния пейзаж и въздействието на цифровия напредък. Всяко едно от тези явления представлява реална заплахата за върховенството на закона и свързаните с него предизвикателства пред съдебната система. За да определим как да се справим с тези предизвикателства, първо трябва да ги опишем.

II. Предизвикателства

4. Заплахите за върховенството на закона варират по характер, мащаб и ефект. Някои от тях са ясни, докато други са по-неясни и се появяват чрез комбинация от мерки, въведени за определен период от време. Последиците от тези мерки могат да варират от обезсърчителен ефект в съдебната система до ерозия на доверието на обществото в съдебните институции.
5. Няколко предизвикателства са свързани с разделението на властите и системата от проверки и баланси - самата основа на демокрацията. В тази рамка съдебната власт трябва да запази правомощието да преразглежда законността на действията на

изпълнителната власт и, когато е уместно, на законодателната власт. Когато този баланс е нарушен, съдебната система не може да функционира правилно. Правото на справедлив процес от независим съд е подкопано.

6. В някои страни отношенията с другите държавни власти стават все по-проблематични. Ситуацията се е влошила при различни членове и наблюдатели на ЕМСС. Подкопаването на съдебната власт може да включва неизпълнение на решения, които са против правителството, липса на подходящи консултации със съдебната власт по съответните законопроекти и прилагане на реформи без съгласието на съдебната власт. Съдиите трябва да приемат основателна критика. Случвало се е обаче държавните власти и отделни политици да атакуват публично както отделни съдии, така и съдебната система като цяло. Неизбежно е подобни атаки да намалят или разрушат доверието на обществото в правораздаването в неговата цялост. Атакуването на съдии за изпълнение на съдебните им функции е явно нарушение на разделението на властите.
7. Свободните медии са пазител на демокрацията. Те са една от институциите, които поддържат върховенството на закона. Свободните медии, подложени на натиск във все повече страни, допринасят значително за прозрачността и откритостта на съдебната система. Въпреки това, има нарастваща тенденция политиците и други да влияят върху медиите и да ги използват като средство за атакуване на решенията на съдилищата. Това от своя страна оказва натиск върху съдебната система чрез дезинформация, погрешна информация и целенасочено излагане на съдиите. Този натиск е довел до заплахи не само за репутацията на съдиите, но и за тяхната физическа и психологическа безопасност в съдебната зала и извън нея. Все по-често недоволни хора се чувстват в правото си да отправят оплаквания към длъжностни лица, включително съдии.
8. Медийната среда заслужава специално внимание. Намаляващата роля на традиционните медии и разследващата журналистика, съчетана с възхода на социалните медии и самостоятелните доклади, увеличава риска от съдебен процес от медиите по дела, които привличат общественото внимание. Мониторингът на тези развития изисква значителни ресурси. Често може да бъде изключително трудно да се идентифицират и да се противодейства на наративи, вредни за съдебната система. Такива наративи, разбира се, ще допринесат за нарастваща загуба на обществено доверие.
9. Разпределението на недостатъчни ресурси за съдебната система също допринася за подкопаване на върховенството на закона. Това може да включва ограничаване на способността на съдебната система да участва смислено в планирането и разпределението на съдебния бюджет. Още по-директно, това може да означава намаляване на финансирането на съдебната система или забавяне на всяко увеличение на заплатите на съдиите и помощния персонал въпреки инфлацията, като същевременно се увеличават другите заплати в публичния сектор. Освен това може да включва отказ на съдиите от основен помощен персонал. Липсата на ресурси също води до сериозно прекомерно натоварване. Подобни действия неизбежно влошават статута на действащите съдии и обезкуражават други да изберат съдебна кариера.

10. Напредъкът в цифровизацията по много начини подобри достъпа до правосъдие. Този напредък също така прави работата на съдиите по-ефективна и бърза. Това носи ползи както за гражданите, така и за съдебната власт. Този технологичен напредък обаче идва със свои собствени проблеми. Що се отнася до отделните съдии, профилирането на съдиите и възможността за идентифициране на съдии, които са взели решения по чувствителни дела, увеличава риска от заплахи, които могат да доведат до словесно или физическо насилие. Предизвикателствата, свързани със съдебната система като цяло, включват защитата на данните и възможността системите за съхранение на данни да позволят на изпълнителната власт да има достъп до компютрите и данните на съдиите или техните служители, като по този начин се нарушава независимостта на съдебната власт.

III. Настояща рамка

11. Всяка от тези заплахи може да наруши деликатния баланс на властите между съдебната, изпълнителната и законодателната власт. Всяко от тези предизвикателства би могло както да отслаби статута на съдебната власт, така и да я изложи прекомерно на неправомерно пряко наблюдение и контрол от страна на други държавни власти.
12. Следва да има подходящи правни и институционални гаранции на европейско и национално ниво, осигуряващи ефективна защита на независимостта на съдебната власт. Тези гаранции следва да са в съответствие със стандартите, определени от ЕМСС. Стандартите на ЕМСС по отношение на прозрачността и отчетността на съдебната система също трябва да бъдат спазени.
13. Въпреки че на ниво ЕС съществуват системни механизми за противодействие на тези заплахи, тяхното прилагане често може да бъде забавено. Те са също така пригодени за справяне със ситуации, в които заплахата за върховенството на закона е достигнала напреднал етап. Следователно, като първа линия на защита, на тези заплахи трябва да се противодейства от самите съдебни власти. Съдебните съвети и други алтернативни управителни органи играят ключова роля в това отношение.

IV. Действия

14. Необходима е постоянна бдителност от страна на съдебните съвети, за да се идентифицират своевременно всяка заплаха за независимостта на съдебната власт и всяко развитие, което би могло да подкопае върховенството на закона.
15. Съдебните съвети също трябва да проявят лидерство и смелост. Те трябва да действат без забавяне и да използват всички налични средства. Това може да включва издаване на правни становища, изразяване на становище от името на съдебната власт, набиране на обществена подкрепа за съдиите, взаимодействие с другите държавни власти и предупреждаване на институциите на ЕС и съдебните органи за техните трудности.
16. Следва да се предприемат стъпки за установяване и поддържане на ефективно сътрудничество с организациите на други юридически професии. Гражданското

общество може да бъде силен и надежден съюзник на съдебната система при необходимост. Доверието на обществото в съдебната система може да се създаде чрез прозрачност и отчетност на съдебната система, като широко разпространените знания за върховенството на закона също са от ключово значение. Поради това съветите трябва да инвестират в обществена работа и образование, особено на младите хора.

17. Историята на съдебната власт трябва да бъде разказана ефективно. Гражданите трябва да разбират какво означава съдебната независимост за тях поотделно и какви ползи носи тя за икономическия растеж и стабилност на страната им. За да се постигне това, съдебната власт трябва да установи силни взаимоотношения с медиите и да развие отворени комуникационни канали, за да достигне до по-широка аудитория.
18. Устойчивостта на съдебната власт трябва да бъде изградена и поддържана. Когато върховенството на закона е в опасност, съдебните съвети трябва открито да споделят позицията си с останалата част от съдебната власт. Устойчивостта може да бъде изградена чрез активни средства. Те включват обучение на съдебната власт и внушаване на разбирането сред правосъдната общност, че върховенството на закона включва много елементи отвъд законосъобразността на законите. Съдиите трябва да бъдат информирани, че благоразумната практика за мълчание не се прилага, когато върховенството на закона е в опасност. Съдиите трябва да бъдат насърчавани да споделят със своите колеги всякакви резерви или съмнения относно текущите процеси.
19. И накрая, солидарността между европейските съдебни системи е основна ценност. Както е формулирано в Декларацията от Атина от 2022 г., струва си да се повтори. Както превантивната, така и реактивната солидарност са необходими за защита на върховенството на закона. Съдебните съвети трябва да подкрепят и активно да се застъпват за всеки колега в беда. ЕМСС играе тук изключителна роля. Въпреки че ЕМСС не може да участва в политически дебати, тя ще подкрепя съдиите, като повишава осведомеността, публикува изявления, работи с европейските институции и, когато е уместно, извършва посещения за солидарност както на членове, така и на наблюдатели.